

**ՄԵՌԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄ ՍԵՔՍՈՒԱԼ
ԲՆՈՒՅԹԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐԿԱԴՐԵԼՈՒ
ՈՐԱԿՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ**

ՄԻՍԱԿ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի (այսուհետ՝ քր. օր.) 18-րդ գլխում նախատեսված՝ սեռական անձեռնմխելիության և սեռական ազատության դեմ ուղղված հանցագործություններից մեկը սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողությունների հարկադրելն է:

Քր. օր.-ի հոդված 140-ի առաջին մասի դիսպոզիցիան հետևյալն է. «Անձին սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի, այդ թվում՝ համասեռական գործողություններ կատարելուն հարկադրելը շանտաժի, գույքը ոչնչացնելու, վնասելու կամ վերցնելու սպառնալիքով կամ տուժողի նյութական կամ այլ կախվածությունն օգտագործելով, եթե բացակայում են սույն օրենսգրքի 132 և 132.2 հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների հատկանիշները»: Հոդվածի երկրորդ մասն ավելի խիստ պատասխանատվություն է սահմանում հոդվածի առաջին մասով նախատեսված արարքի համար, որը կատարվել է ակնհայտ տասնվեց տարին չլրացած անձի նկատմամբ:

Քննարկվող հանցագործության հիմնական անմիջական օբյեկտը անձի սեռական անձեռնմխելիության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են: Մասնագիտական գրականության մեջ սեռական ազատությունը բնորոշվում է որպես անձի իրավունք ինքնուրույն, առանց որևէ հարկադրանքի որոշելու՝ ում հետ և ինչ ձևով բավարարել սեփական սեռական պահանջմունքները¹:

Հանցագործության լրացուցիչ անմիջական օբյեկտ կարող են լինել անձի պատիվն ու արժանապատվությունը, սեփականությունը, աշխատանքային և այլ իրավունքները, իսկ անչափահաս տուժողի նկատմամբ կատարվելու դեպքում՝ վերջինիս նորմալ հոգեկան և ֆիզիկական զարգացումն ապահովող հասարակական հարաբերությունները²:

Քննարկվող հանցագործությունից տուժող կարող է լինել ինչպես իգական, այնպես էլ արական սեռի ներկայացուցիչը: Հոդված 140-ի երկ-

¹ Տե՛ս **Семернева Н. К.** Преступления против половой неприкосновенности и половой свободы личности // «Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов». М., 1997, էջ 121:

² Տե՛ս «Уголовное право. Особенная часть». М., 2012, էջ 111:

րորդ մասով նախատեսված հանցագործությունից տուժողը տասնվեց տարին չլրացած անձն է: Թեև հողվածում նշում չկա քննարկվող հանցագործությունից տուժողի նվազագույն տարիքի մասին, այնուամենայնիվ կարծում ենք, որ որպես այդպիսին կարող է լինել տասներկու տարին լրացած անձը: Բանն այն է, որ քր. օր.-ի հողված 138-ում 12.11.2013 թ. կատարված լրացմամբ բռնաբարության և սեքսուալ բնույթի բռնի գործողությունների դեպքում տասներկու տարին չլրացած անձը համարվում է անօգնական վիճակում գտնվող: Հետևաբար, եթե հանցավորը սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողությունների է հարկադրում տասներկու տարին չլրացած անձին, ապա արարքը չի կարող որակվել հողված 140-ի երկրորդ մասով, քանի որ սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելու դեպքում տուժողը պետք է գիտակցի իրեն ուղղված պահանջի էությունը:

Մեր կարծիքով, նման դեպքում արարքի որակումը պետք է կատարվի հետևյալ կերպ: Եթե հանցավորը հողված 140-ում նշված գործողությունների հետևանքով սեռական հարաբերություն է ունենում տասներկու տարին չլրացած անձի հետ կամ սեքսուալ բնույթի գործողություն է կատարում նրա նկատմամբ, ապա նրա արարքը պետք է որակել քր. օր.-ի հողված 138-ի կամ 139-ի երրորդ մասի երկրորդ կետով: Իսկ եթե հանցավորի գործողությունները սահմանափակվում են միայն հարկադրելով, և սեռական հարաբերությունը կամ սեքսուալ բնույթի գործողությունը տեղի չի ունենում նրա կամքից անկախ հանգամանքներով, ապա արարքը պետք է որակել որպես քր. օր.-ի հողված 138-ի կամ 139-ի երրորդ մասի երկրորդ կետով նախատեսված հանցագործության նախապատրաստություն:

Քննարկվող հանցագործությունը օբյեկտիվ կողմից դրսևորվում է գործողությամբ՝ անձին սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի, այդ թվում՝ համասեռական գործողություններ կատարելուն հարկադրելով: Հարկադրելը կարող է կատարվել ինչպես անմիջականորեն, այնպես էլ կապի միջոցներով, այդ թվում՝ գրավոր³:

Հողվածում օգտագործված «հարկադրել» հասկացության վերաբերյալ գրականության մեջ արտահայտված տեսակետները կարելի է բաժանել երկու խմբի: Որոշ հեղինակներ հարկադրելը բնորոշում են որպես հանցավորի գործողություններ, որոնք բովանդակում են տուժողի օրինական շահերին վնաս պատճառելու սպառնալիք⁴: Հեղինակների մեկ այլ խումբ գտնում է, որ հարկադրելը դրսևորվում է ոչ միայն տուժողի վիճակը վատթարացնելու սպառնալիքի, այլև նրա նյութա-

³ Տե՛ս «Курс российского уголовного права. Особенная часть». М., 2002. էջ 247:

⁴ Տե՛ս Геннадиев В. Д. Защита по делам о половых преступлениях. Л., 1977, էջ 36, Сафронов В. Н. Свидлов Н. М. Вопросы квалификации половых преступлений. Волгоград, 1984, էջ 10:

կան, ծառայողական կամ այլ դրությունը բարելավելու խոստումների և տարբեր բարիքներ տրամադրելու ձևով⁵:

Վերջին մոտեցմանը դժվար է համաձայնվել: Ըստ հայերենի բացատրական բառարանի՝ հարկադրել նշանակում է պարտադրել, բռնադատել, ստիպել մի բան անել⁶, այլ ոչ թե համոզել, գայթակղել: Հետևաբար, հարկադրանքը չի կարող դրսևորվել միայն որոշակի բարիքներ կամ արտոնություններ տրամադրելու խոստման ձևով, սակայն այդպիսի խոստումները կարող են զուգորդվել տուժողի վիճակը վատթարացնելու սպառնալիքի հետ:

Առավել ամբողջական ենք համարում սեքսուալ բնույթի գործողությունների հարկադրելու հետևյալ բնորոշումը. հանցավորի կողմից տուժողի կամքի վրա ակտիվ, հակաօրինական ներգործություն (ճնշում), որի նպատակն է տուժողին ստիպել մտնելու սեռական հարաբերության մեջ կամ կատարելու սեքսուալ բնույթի գործողություն⁷:

Քր. օր.-ի հոդված 140-ում սպառնիչ թվարկված են հանցագործության եղանակները՝ շանտաժը, գույքը ոչնչացնելու, վնասելու կամ վերցնելու սպառնալիքը կամ տուժողի նյութական կամ այլ կախվածությունն օգտագործելը: Ուստի հոդվածում չնշված գործողությունները, օրինակ՝ սեռական հարաբերության մեջ մտնելու ցինիկ առաջարկությունը, անպարկեշտ ցանկությունների արտահայտումը և նման այլ արարքները քննարկվող հանցակազմը չեն առաջացնում⁸:

Ընդհանրացնելով «շանտաժ» հասկացության վերաբերյալ գրականության մեջ արտահայտված դիրքորոշումները՝ կարելի է տալ շանտաժի հետևյալ բնորոշումը. անձի կամ նրա մերձավորի մասին արատավորող կամ անձի, նրա մերձավորի համար անցանկալի հետևանքներ առաջացնող տեղեկություններ հրապարակելու սպառնալիք: Այդպիսի տեղեկությունները կարող են ունենալ տարբեր բովանդակություն, և արարքի որակման համար նշանակություն չունի, թե արդյոք դրանք համապատասխանում են իրականությանը, թե ոչ:

Գույքը ոչնչացնելու, վնասելու կամ վերցնելու սպառնալիքը պետք է վերաբերի տուժողին պատկանող կամ նրա պահպանության կամ տնօրինության տակ օրինական հիմքերով գտնվող շարժական կամ անշարժ գույքին: Կարևոր է, որ այդ գույքը արժեք ներկայացնի տուժողի համար⁹: Քանի որ հոդված 141-ում օգտագործված է «վերցնել», այլ ոչ թե «հափշտակել» հասկացությունը, կարծում ենք, որ քննարկվող հանցա-

⁵ Տե՛ս **Хлынцов М. Н.** Расследование половых преступлений. Саратов, 1965, էջ 88, «Курс советского уголовного права. Часть Особенная». М., 1971, էջ 163:

⁶ Տե՛ս **Է. Բ. Աղայան**, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Եր., 1976, հ. I, էջ 845:

⁷ Տե՛ս «Уголовное право: особенная часть: учебник». Ростов-на-Дону, 2008, էջ 136:

⁸ Տե՛ս «Российское уголовное право: учебник». В 2-х тт. Т. 2. «Особенная часть». М., 2007, էջ 110:

⁹ Տե՛ս «Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации». Т. 1. М., էջ 336:

կազմն առկա է նաև այն դեպքում, երբ հանցավորը սպառնում է տուժողի գույքը վերցնել ժամանակավորապես: Գույքը զգալի չափերով ոչնչացնելու կամ վնասելու սպառնալիքն իրականացնելու դեպքում արարքը պետք է լրացուցիչ որակվի քր. օր.-ի հոդված 185-ով: Ինչ վերաբերում է գույքը վերցնելու սպառնալիքի իրականացմանը, ապա համապատասխան հատկանիշների առկայության դեպքում արարքը պետք է լրացուցիչ որակվի որպես ավագակություն, կողոպուտ կամ առանց հափշտակելու նպատակ ունենալու՝ ավտոմեքենային կամ տրանսպորտային այլ միջոցին ապօրինաբար տիրանալ:

Ինչ վերաբերում է տուժողի նյութական կամ այլ կախվածությունն օգտագործելուն, ապա մասնագիտական գրականության մեջ «կախվածություն» ասելով հասկացվում է անձանց միջև այնպիսի կայուն հարաբերությունների առկայություն, որոնք ենթադրում են մի անձի կողմից մյուսի վարքագծի շարժառիթների ղեկավարում, որի պարագայում վերջինս իր արարքների տարբերակներն ընտրում է անկախ իր արժեքային կողմնորոշումներից: Ընդ որում, կախվածության հարաբերությունները անձին չեն զրկում իր կամքով գործելու հնարավորությունից¹⁰:

Նյութական կախվածության տակ գտնվող են համարվում այն անձինք, որոնց նյութական վիճակը լրիվ կամ մեծ մասամբ կախված է հանցավորից (օրինակ՝ երեխաները համարվում են նյութական կախվածության մեջ գտնվող իրենց ծնողներից կամ որդեգրողներից):

Այլ կախվածություն ասելով առաջին հերթին հասկացվում են ծառայողական կախվածությունը, իշխանության ներկայացուցչից կախվածությունը, հիվանդի կախվածությունը բժշկական օգնություն ցուցաբերող անձից: Այդպիսի կախվածությունը կարող է առաջանալ վերադասի և ստորադասի, մանկավարժի և աշակերտի, քրեակատարողական հիմնարկի աշխատակցի և դատապարտյալի, իրավապահ մարմինների աշխատակցի և հանցագործության մեջ կասկածվող կամ մեղադրվող անձի կամ նրա մերձավորի միջև: Այդպիսի կախվածությունը նշանակում է, որ տուժողի կողմից հանցավորի պահանջը կատարելուց հրաժարվելու դեպքում վերջինս կարող է կատարել այնպիսի գործողություններ, որոնք վնաս կպատճառեն տուժողի իրավունքներին և օրինական շահերին¹¹:

Որոշ հեղինակներ գտնում են, որ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելու հանցակազմի առկայության համար անհրաժեշտ է, որ հանցավորից տուժողի նյութական կամ այլ կախվածությունը որևէ իրավական հիմք ունենա (ընտանեկան օրենսդրություն, աշխատանքային պայմանագիր, աշխատանքի ընդունելու մասին հրա-

¹⁰ Տե՛ս **Сухарев Е., Арамов В.** Влияние уголовно-правовой категории «зависимость» на квалификацию преступления // «Советская юстиция», 1992, № 2, էջ 4:

¹¹ Տե՛ս «Уголовное право: особенная часть: учебник». Ростов-на-Дону, 2008, էջ 137:

ման և այլն)¹²: Սակայն կարծում ենք, որ քննարկվող հանցակազմի առկայության համար կարևորը փաստացի գոյություն ունեցող կախվածության հարաբերություններն են, այլ ոչ թե դրանց իրավաբանական ձևակերպումը: Քր. օր.-ի հոդված 140-ով նախատեսված հանցակազմն առկա կլինի, օրինակ, նաև այն դեպքում, երբ կազմակերպության ղեկավարը սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողությունների հարկադրի իր կազմակերպությունում փաստացի աշխատող, բայց չգրանցված աշխատողին: Ուստի համամիտ ենք այն մոտեցմանը, որ քննարկվող հանցակազմն առկա է ինչպես ուղղահայաց կախվածությունը, այնպես էլ հորիզոնական ազդեցությունը օգտագործելու դեպքում: Ուղղահայաց կախվածությունն այն իրավիճակն է, երբ անձը հնարավորություն ունի սահմանափակելու իրենից կախյալ վիճակում գտնվող անձի կամքը կամ այդ անձին դնելու այնպիսի դրության մեջ, որի դեպքում վերջինս չի կարող լիարժեք բավարարել իր պահանջմունքները: Հորիզոնական կախվածության դեպքում անձինք ունեն նույն սոցիալական և իրավական կարգավիճակը, սակայն փաստացի հարաբերությունները այնպիսին են, որ նրանցից մեկը իշխող դիրք է զբաղեցնում մյուսի նկատմամբ (օրինակ՝ ուղղիչ հիմնարկի նույն խցում ապրող դատապարտյալները, զորամասի զինծառայողները, ովքեր ստորադասության հարաբերությունների մեջ չեն)¹³:

Հարկ է նշել, որ կախվածության մեջ գտնվող անձին սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություն կատարելու առաջարկն ինքնին դեռևս չի առաջացնում հոդված 140-ով նախատեսված հանցակազմը: Կարևորը ոչ թե կախվածության հարաբերությունների առկայությունն է, այլ հանցավորի կողմից դրանց օգտագործումը (առանց համապատասխան հիմքերի աշխատավարձը կրճատելու, աշխատանքից ազատելու, պատասխանատվության ենթարկելու, բուհից ազատելու և այլ տեսակի սպառնալիքները): Այսպես, ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի պլենումն իր որոշումներից մեկում նշել էր, որ ուսումնարանի դասախոսի և ուսանողուհու միջև սեռական հարաբերությունը, առանց սպառնալիքների օգտագործման, միայն հակաբարոյական արարք է և չի պարունակում հանցակազմ¹⁴:

Գրականության մեջ կարծիք է արտահայտվել այն մասին, որ քննարկվող հանցակազմն առկա է միայն այն դեպքում, երբ հանցավորն օգտագործում է հենց տուժողի, այլ ոչ թե այլ անձանց, օրինակ՝ ազգականների կամ մերձավորների նյութական կամ այլ կախվածությունը¹⁵: Սակայն հանցակազմի շրջանակների այդպիսի սահմանափա-

¹² Տե՛ս Сафронов В. Н., Свидлов Н. М. Вопросы квалификации половых преступлений. М., 2005. էջ 27:

¹³ Տե՛ս «Полный курс уголовного права»: в 5 т. Т. II., СПб., 2008, էջ 558:

¹⁴ Տե՛ս «Бюллетень Верховного Суда СССР», 1968, №1, էջ 21-22:

¹⁵ Տե՛ս «Уголовное право России. Части Общая и Особенная». М., 2008, էջ 344:

կումը, մեր կարծիքով, ճիշտ չէ: Ինչպես իրավացիորեն նկատում է Տ. Վ. Կոնդրաշովան, հանցավորից կախյալ վիճակում գտնվող անձն ու այն անձը, ում հետ հանցավորը ցանկանում է մտնել սեռական հարաբերության մեջ, կարող են չհամընկնել. սպառնալիքները կարող են ուղղված լինել այլ անձանց, ում շահերը տուժողի համար այնքան կարևոր են, որ նա պատրաստ է զոհաբերելու իր սեռական ազատությունը¹⁶:

Հանցագործությունն ավարտված է համարվում սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողությունների հարկադրելու պահից՝ անկախ դրանց փաստացի կատարումից¹⁷: Եթե տասնութ տարին լրացած անձը սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողությունների է հարկադրում ակնհայտ տասնվեց տարին չլրացած անձին, և վերջինս կատարում է հանցավորի պահանջը, ապա արարքը պետք է որակել միայն հոդված 140-ի երկրորդ մասով, և հոդված 141-ով լրացուցիչ որակում չի պահանջվում: Դա բխում է հոդված 141-ի առաջին մասի դիսպոզիցիայից, որում ուղղակի նշում կա հոդված 140-ի երկրորդ մասով նախատեսված հանցագործության հատկանիշների բացակայության մասին:

Շանտաժի, գույքը ոչնչացնելու, վնասելու կամ վերցնելու սպառնալիքի դեպքում հանցագործության սուբյեկտն ընդհանուր է՝ 16 տարին լրացած, ֆիզիկական մեղսունակ անձը, իսկ նյութական կամ այլ կախվածությունն օգտագործելու դեպքում սուբյեկտը հատուկ է՝ այն անձը, ումից տուժողը կախվածության մեջ է: Հանցագործության սուբյեկտ է համարվում հենց այն անձը, որը հարկադրել է տուժողին մտնել սեռական հարաբերության մեջ կամ կատարել սեքսուալ բնույթի գործողություն՝ անկախ այն բանից՝ նա անձամբ է սեռական հարաբերություն ունեցել տուժողի հետ, թե դա արել է երրորդ անձը:

Քր. օր.-ը պատասխանատվություն չի սահմանում հարկադրանքի ազդեցության տակ գտնվող տուժողի հետ երրորդ անձի կողմից սեռական հարաբերություն ունենալու կամ նրա նկատմամբ սեքսուալ բնույթի գործողություններ կատարելու համար: Համապատասխան հատկանիշների առկայության դեպքում երրորդ անձը կարող է քրեական պատասխանատվության ենթարկվել միայն որպես քր. օր.-ի հոդված 140-ով նախատեսված հանցագործության կազմակերպիչ, դրդիչ կամ օժանդակող¹⁸:

Եթե նշված հանցագործությունը կատարում է առևտրային կամ այլ կազմակերպության ծառայողը, ով իրենից կախվածության մեջ գտնվող անձին սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելու նպատակով օգտագործում է իր կար-

¹⁶ Տե՛ս «Полный курс уголовного права» в 5 т. Т. II. էջ 557:

¹⁷ Տե՛ս **Дьяченко А. П.** Уголовно-правовая охрана граждан в сфере сексуальных отношений. М., 1995, էջ 47:

¹⁸ Տե՛ս «Курс уголовного права. Особенная часть». М., 2002, էջ 154:

գաղթիչ կամ այլ լիազորությունները, ապա արարքը պետք է համակցությամբ որակել նաև քր. օր.-ի հոդված 214-ով: Նմանապես, եթե պաշտոնատար անձը իրենից կախվածության մեջ գտնվող անձին սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելու նպատակով օգտագործում է իր պաշտոնական դիրքը կամ կատարում է այնպիսի գործողություններ, որոնք ակնհայտորեն դուրս են նրա լիազորությունների շրջանակից, ապա արարքը պետք է համակցությամբ որակել նաև քր. օր.-ի հոդված 308-ով կամ 309-ով:

Քննարկվող հանցագործությունը սուբյեկտիվ կողմից դրսևորվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Հանցագործության շարժառիթներն ու նպատակները արարքի որակման համար նշանակություն չունեն:

Անհրաժեշտ ենք համարում քննարկել նաև այն հարցը, թե ինչպիսի քրեաիրավական գնահատական պետք է տրվի հանցավորի կողմից նույն տուժողի նկատմամբ հոդված 140-ում նշված գործողությունները պարբերաբար կատարելուն: Մեր կարծիքով, եթե հանցավորը տուժողին պարբերաբար ենթարկում է շանտաժի, տալիս է գույքը ոչնչացնելու, վնասելու կամ վերցնելու սպառնալիք կամ պարբերաբար օգտագործում է տուժողի նյութական կամ այլ կախվածությունը, սակայն սեռական հարաբերությունը կամ սեքսուալ բնույթի գործողությունները տեղի չեն ունենում, ապա առկա է շարունակվող հանցագործություն, քանի որ հանցավորը հետապնդում է միևնույն նպատակը՝ տվյալ անձի հետ մտնել սեռական հարաբերության մեջ կամ նրա նկատմամբ կատարել սեքսուալ բնույթի գործողություն: Իսկ եթե հոդված 140-ում նշված գործողությունների պարբերաբար կատարմամբ հանցավորն ամեն անգամ հասնում է իր նպատակին և տուժողի հետ ունենում սեռական հարաբերություն կամ կատարում սեքսուալ բնույթի գործողություն, ապա կատարվածն անհրաժեշտ է որակել հանցագործությունների համակցությամբ:

Այսպես, օրինակ, Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանը Գ. Խ.-ի արարքն իրավացիորեն որակել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 140 և 140 հոդվածների համակցությամբ: Գ. Խ.-ին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 140 հոդվածով և նորից 140 հոդվածով՝ այն բանի համար, որ նա, N գորամասի զինծառայող լինելով, 2013 թվականի փետրվարի վերջերին կամ մարտի սկզբներին՝ քննությամբ չպարզված կոնկրետ օրը՝ ժամը 20:00-ի սահմաններում, գորամասի բաղնիքի հետնամասում շանտաժի օգտագործմամբ՝ նույն վաշտի ժամկետային զինծառայող Ա. Վ.-ին սպառնալով, որ զինծառայողների մոտ կհրապարակի մարտական դիրքերում նրա կողմից օրեր առաջ համաճառայողներից մեկի հետ սեքսուալ բնույթի գործողություն կատարելու հանգամանքը, հարկադրել է նրան կատարելու սեքսուալ բնույթի այլ գործողություն, ինչն էլ Ա. Վ.-ն կատարել է: Բացի այդ, 2013

թվականի մարտի սկզբներին՝ քննությամբ չպարզված կոնկրետ օրը՝ ժամը 21:00-ի սահմաններում, գորամասի բաղնիքի հետնամասում նորից շանտաժի օգտագործմամբ Ա. Վ.-ին դարձյալ սպառնալով, որ զին-ծառայողների մոտ կհրապարակի մարտական դիրքերում նրա կողմից համաձայնյողներից մեկի, ինչպես նաև նախորդ օրն իր հետ սեքսուալ բնույթի գործողություն կատարելու հանգամանքը, հարկադրել է նրան կատարելու սեքսուալ բնույթի այլ գործողություն¹⁹:

Մյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի մեկ այլ դատավճռով²⁰ Ա. Ֆ.-ն մեղավոր է ճանաչվել և դատապարտվել Դ. Ն.-ին շանտաժի եղանակով սեքսուալ բնույթի գործողություններ կատարելուն հարկադրելու յոթ դրվագների համար, որոնցից յուրաքանչյուրը առանձին-առանձին որակվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 140-ի առաջին մասով: Տվյալ դեպքում նույնպես յուրաքանչյուր դրվագում տուժողը կատարել էր հանցավորի պահանջը:

Քր. օր.-ի հոդված 140-ի առաջին մասի դիսպոզիցիայում ուղղակի նշում կա հոդվածներ 132-ով և 132.2-ով նախատեսված հանցագործությունների հատկանիշների բացակայության մասին: Այդ առումով անհրաժեշտ է քննարկել սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելու և մարդու թրաֆիքինգի կամ շահագործման, ինչպես նաև երեխայի կամ հոգեկան խանգարման հետևանքով իր արարքի բնույթն ու նշանակությունը գիտակցելու կամ դա ղեկավարելու հնարավորությունից զրկված անձի թրաֆիքինգի կամ շահագործման սահմանազատման չափանիշները:

Նշված հանցագործությունների սահմանազատման հարցը հիմնականում կարող է առաջանալ այն դեպքում, երբ մարդու շահագործումն իրականացվում է պոռնկության շահագործման ձևով, իսկ որպես հանցագործության եղանակ օգտագործվում է հարկադրանքի այլ ձևը՝ իշխանությունը կամ վիճակի խոցելիությունն օգտագործելը: Նման ձևով և եղանակով կատարվող մարդու շահագործումը սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելուց տարբերվում է նրանով, որ պոռնկության շահագործման դեպքում պարտադիր է, որ տուժողը երրորդ անձի հետ սեռական հարաբերություն ունենա կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններ կատարի վճարման²¹ կամ որևէ հատուցման դիմաց²², ինչը բացակայում է սեռա-

¹⁹ Տե՛ս «Մյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2013 թվականի դեկտեմբերի 20-ի դատավճիռը» (ՄԴ3/0152/01/13)/<http://www.datalex.am>:

²⁰ Տե՛ս «Մյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 2014 թվականի ապրիլի 10-ի դատավճիռը» (ՄԴ/0177/01/13)/<http://www.datalex.am>:

²¹ Մարդկանց առևտրի և այլ անձանց պոռնկության շահագործման դեմ ՄԱԿ-ի 1949 թվականի կոնվենցիայի առաջին հոդվածի համաձայն՝ պոռնկություն է մեկ անձի կողմից այլ անձի սեռական կրքերը վճարման դիմաց բավարարելը:

²² Երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի 1989 թվականի կոնվենցիայի՝ «Մանկավաճառության, երեխաների մարմնավաճառության և մանկական պոռնոգրաֆիայի

կան հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելու դեպքում: Բացի այդ, պոռնկության շահագործումը համարվում է ավարտված, երբ տուժողն ի շահ երրորդ անձի՝ հարկադրանքի կամ պարտադրանքի ուժով առնվազն մեկ անգամ ունենա սեռական հարաբերություն կամ մատուցի այլ սեքսուալ ծառայություն²³, իսկ սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելը ավարտված է համարվում հարկադրելու պահից՝ անկախ նշված գործողությունների կատարումից:

Քր. օր.-ի հոդված 140-ով և հոդվածներ 132-ով և 132.2-ով նախատեսված հանցագործությունների սահմանազատման հարց կարող է առաջանալ նաև այն դեպքում, երբ շահագործումն իրականացվում է այսպես կոչված սեքս-ստրկության ձևով: Այդ ձևով կատարվող մարդու շահագործումը սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելուց տարբերվում է նրանով, որ սեքս-ստրկության դեպքում տուժողը գտնվում է ստրուկի կարգավիճակում²⁴, ինչը բացակայում է քր. օր.-ի հոդված 140-ով նախատեսված հանցագործության դեպքում:

Կարծում ենք, որ սույն հոդվածում ներկայացված՝ սեռական հարաբերության կամ սեքսուալ բնույթի գործողություններին հարկադրելու որակման առանձնահատկությունների և հարակից հանցակազմերից սահմանազատման չափանիշների իմացությունը դատաքննչական պրակտիկայում կնպաստի քրեական օրենքի ճիշտ կիրառմանը:

Բանալի բառեր – *հարկադրանք, սեռական հարաբերություն, սեքսուալ բնույթի գործողություններ, հանցագործության որակում, սեռական ազատություն, սեռական անձեռնմխելիություն, շանտաժ, սպառնալիք, նյութական կամ այլ կախվածություն*

МИСАК МАРКОСЯН – Некоторые вопросы квалификации принуждения к половому сношению или действиям сексуального характера. – В статье рассмотрены квалификация принуждения к половому сношению или действиям сексуального характера и критерии, разграничивающие данный и смежный составы преступления. Дается уголовно-правовая характеристика названного преступного деяния, сопоставляются высказанные в научной литературе точки зрения по некоторым спорным вопросам его квалификации. Приводимые теоретические суждения подкреплены примерами из армянской судебной практики. Анализ со-

մասին կամընտիր արձանագրության» երկրորդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ երեխաների մարմնավաճառություն նշանակում է երեխայի օգտագործումը սեռական բնույթի գործունեության մեջ՝ վարձատրության կամ ցանկացած այլ տեսակի հատուցման դիմաց:

²³ Տե՛ս **Ա. Երեմյան, Դ. Թումասյան, Ա. Ղամբարյան, Տ. Պետրոսյան**, Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու թրաֆիքինգի և շահագործման դեմ պայքարի իրավական հիմունքները, Եր., 2011, էջ 55:

²⁴ ՄԱԿ-ի «Ստրկության մասին» 1926 թվականի կոնվենցիայի առաջին հոդվածի առաջին կետի համաձայն՝ ստրկությունը այն անձի վիճակն է կամ դրությունը, ում նկատմամբ իրականացվում են սեփականության իրավունքին բնորոշ բոլոր կամ որոշ լիազորությունները:

става понуждения к половому сношению или действиям сексуального характера, а также сопоставление соответствующих уголовно-правовых норм позволяет изложить конкретные рекомендации по квалификации данного преступления и отграничить его от трафика и эксплуатации человека.

Ключевые слова: *принуждение, половое сношение, действия сексуального характера, половая свобода, половая неприкосновенность, шантаж, материальная или иная зависимость, угроза*

MISAK MARKOSYAN – *Some Problems on Qualification of Coercion to Sexual Intercourse or Sexual Actions.*– The article discusses the issues of qualification on coercion to sexual intercourse or sexual actions and the criteria of differentiation of the given corpus delicti from the related compounds.

The author presents the criminal-legal characteristics of coercion to sexual intercourse or sexual actions, compares the viewpoints on some controversial issues of the qualification of the given crime expressed in the doctrine of the criminal law. The theoretical judgments cited by the author are supported by the examples from the legal practice of the Republic of Armenia on cases of coercion to sexual intercourse or sexual actions.

Based on the analysis of coercion to sexual intercourse or sexual actions, as well as analysis of the relevant criminal-legal norms, the author proposes precise recommendations on the qualification of the discussed crime and its differentiation from trafficking and exploitation of human beings.

Key words: *coercion, sexual intercourse, sexual actions, qualification of crime, sexual freedom, sexual integrity, blackmail, financial or other dependence, threat*